

2. A polgári iskola viszonya a népoktatási intézetekhez és a középiskolákhoz ?

3. Az alsóbb és középfokú szakiskolák viszonya a polgári iskolához, a népoktatáshoz és a középiskolához ?

4. A minősítés ?

5. A polgári iskolai tanárképzés és képesítés ?

6. A polgári iskolai felügyelet, igazgatás, rendtartás ?

Budapest, 1896 decz. 31.

BOKOR JÓZSEF.

AZ ELEMI ISKOLAI TANFELÜGYELŐK SZAKVIZSGÁLATA FRANCZIAORSZÁGBAN.

Már néhány évre a tanfelügyelői intézmény megalkotása után indítatva érezte magát a francia tanügyi kormány, hogy oly rendszabályok után kutasson, melyek alkalmazásával az állam lehetőleg biztosítva legyen azok hivatottságáról és képzettségéről, kikre a népiskolák gondozását bízta. Ez irányban az első intézkedés 1846-ban történt, akkor szervezték első ízben a tanfelügyelői szakvizsgálatokat, melyek sikeres kiállításától tétetett függővé a kinevezés. Franciaországban tehát már ötven éves gyakorlat igazolja a tanfelügyelői vizsgálat czélszerűségét. Már azon tény is, hogy annyi alkotmány- és törvényváltozás között fenmaradt az intézmény, a mellett bizonyít, hogy szükségessége köztudatba ment át.

Az 1846. évi május 10-iki rendelet úgy szervezte a vizsgálatot, hogy írásbeli és szóbeli részből álljon.

Az írásbeli vizsgálaton egy iskolaügyről szóló jelentést készítettek a jelöltek, mihez 2 órai idő volt engedve.

A szóbeli vizsgálat tárgyai a következők voltak: 1. A tanítók kötelességei. 2. Az elemi iskolák és kisdedóvók igazgatása és vezetése. 3. A különböző nevelési elvek és tanítási módszerek. 4. A népiskolák és kisdedóvók helyiségeinek építtetése és felszerelésére vonatkozó tudnivalók. 5. A különböző népoktatási intézeteket érdeklő törvények, rendeletek és utasítások. 6. A tanfelügyelők teendői az iskolai takarékpénztárak érdekében.

Ezen szabályzat érvényben maradt 1850-ig, mely évben kiadott új rendelet azoknak engedte meg a szakvizsgálat letételét, kik képesek voltak a következő minősítést kimutatni: 1. Igazolták, hogy 25 évesek elmúltak. 2. Érettségi bizonyítványt vagy felső népiskolai tanítói oklevelet mutattak föl. 3. Igazolták azonkívül, hogy legalább két éven át tanítósokdtek, vagy akadémiai felügyelőségénél, mint tollnokok működtek, vagy valamely megyei, illetőleg tankerületi iskolatanácsnak tagjai voltak.

A vizsgálatot a tankerületek székhelyein kellett letenni a rector elnöklete alatt álló négy tagú bizottság előtt. A követelmények nagyjában maradtak a régiék. Volt azonban az 1850-iki rendeletnek egy oly intézkedése, mi nem kis csorbát ütött a tanfelügyelői szakvizsgálat tekintélyén. Ez abban állott, hogy különböző más képesítésű egyének előtt is megnyitotta a tanfelügyelői pályát. Így fel voltak mentve a szakvizsgálat alól a tanítóképzők igazgatói, a községi collegiumok és magán-középiskolák igazgatói és a képesített tanárok.

Az elemi iskolai tanfelügyelők minősítése elég hosszú ideig maradt úgy, mint azt az 1850-iki rendeletek megszabták, nem mintha a szervezet hiányai nem mutatkoztak volna, hanem mivel körülbelül 30 évre volt szükség, hogy minden oldalon belássák, hogy oly sokféle tevékenységet kívánó állás kellő betöltéséhez, mint a tanfelügyelői, az akadémiai tanulmányok, tudományos képzettség még nem elegendők, és biztosítékot csak az nyújt, ha a jelölt beigazolja, hogy a tanügyi igazgatáshoz szükséges népoktatásjogi ismereteket megszerezte, azonfelül kellő pædagogiai és didaktikai képzettséggel bir az iskolák beléletének fejlesztéséhez.

A tanfelügyelői képesítés jelenlegi állapotához az 1880. évi június 5-iki miniszteri rendelettel kezdődött az átmenet.

A lényegesebb újítások a következők voltak: 1. A szakvizsgálat kötelezővé lőn a középiskolai igazgatók- és tanárookra nézve is; képzőintézeti igazgató pedig csak az lehetett, ki tanfelügyelői vizsgálatot tett. 2. A szóbeli vizsgálatot Párisban kellett letenni egy központi bizottság előtt, mi által megszűnt azon visszás állapot, hogy a tankerületekben különböző mértéket alkalmaztak a jelöltekkel szemben. 3. A pædagiának nagyobb szerepet juttattak; az írásbeli vizsgán az administratio körébe vágó tételen kívül még egy neveléstani dolgozatot is kellett készíteni. 4. Gyakorlati részzel is bővítették a vizsgálatot.

Mindezen intézkedéseket szentesítette az 1886-ik évi népoktatási törvény, s az ennek alapján kibocsátott rendeletek a következőleg szabják meg a szakvizsgálat feltételeit és módozatait:

Vizsgálatra bocsáthatók azon jelöltek, a kik:

1. igazolják, hogy 25 évesek elmúltak;
2. hogy valamely közép- vagy főiskolánál vagy népoktatási intézetnél legalább öt évig működtek;
3. képzőintézeti tanári oklevelük van, vagy irodalmi, illetőleg természettudományi szakokból középfokú képesítést szereztek.*

* A rendelet a következő akadémiai fokozatokat említi: licence és lettres ou ès sciences, certificat d'aptitude à l'enseignement spécial, baccalauréat ès lettres ou ès sciences, baccalauréat de l'enseignement secondaire spécial.

Egy újabb rendelet értelmében, 1898-ig, a nyilvános elemi iskolai rendes tanítók képzőintézeti tanári oklevél megszerzése nélkül is lehetetik a tanfelügyelői vizsgálatot, ha már legalább 10 év óta működtek. Ugyanez áll az akadémiai felügyelőségeknél alkalmazott titkárok és írnokokra nézve is (ha különben okleveles tanítók). A vizsgálat írásbeli, szóbeli és gyakorlati részből áll.

Az *írásbeli vizsgálatok* a megye székhelyén, az akadémiai felügyelő elnöklete alatt ejtetnek meg és egész Franciaországban ugyanazon két egymásra következő napra teendők. Két dolgozatot készítenek a jelöltek: egy neveléstani tárgyút és egyet, melynek tárgya az iskolai administratio köréből vétetett. A tételeket a központi administratio küldi le; mindegyik dolgozatra öt órai időt engednek. Azokat, kiknek dolgozatai sikerültek, a vizsgáló bizottság a szóbeli és gyakorlati vizsgálatra bocsátja. Ez utóbbi vizsgálatot csak Párisban lehet letenni.

A *szóbeli vizsgálat* ismét két részből áll:

I. Nevelésügyi írók műveiből vett szemelvények értelmezése- és fejtegetéséből.

E célra a minisztérium három évenként kijelöli tanulmányozás végett azon műveket, melyek alapos ismeretét a vizsgálaton követelik. Jelenleg a következők vannak kijelölve:

Fénelon: A leánynevelésről (I—VI. és IX—XII. fejezetek).

Port-Royal pädagogusai (Nicole, Guyot, Sacy, Coustel).

Rousseau «Émile»-jének harmadik könyve.

Rollin: *Traité des études*.

Anthoine: «A mi iskoláinkon át». Egy tanfelügyelő feljegyzései.

Herbert Spencer: «A nevelésről». Az értelmi nevelésről.

Gréard O.: A nők a nőnevelésben.

Blackie: Az önnevelés.

Channing: Az egyéni nevelésről.

II. A tanterv egyik pontjára vonatkozó kérdés élőszóval való fejtegetése.

A vizsgálat ezen részének az a célja, hogy a bizottság megállapítsa, vajjon a jelöltek egy tanácskozmányban valami elméleti vagy gyakorlati pädagogiai kérdés fölött, némi rövid gondolkodás után, csupán némi támaszpontul szolgáló jegyzetek alapján képesek-e szabatosan és megfelelően beszélni. Azért a jelölteknek a sorshuzás által megjelölt tételre való készülésre, zárt helyen, három órai időt engednek.

A szóbeli vizsgálat részletes terve a következő:

I. Neveléstan.

1. A nevelés. (Általános elvek.)

Testi nevelés. Általános egészségtan. Gyermekjátékok és foglalkozások. Testgyakorlat.

Az érzékek nevelése. Az észrevétel apró gyakorlatai.

Értelmi nevelés. Az értelmi tehetségek ismerete. Fejlettségök a különböző életkorokban. Fejlesztésök és művelésök, alkalmazva a különféle ismeretekre. Az emlékező-, ítélő-, következtető tehetség és a képzelem szerepe. A módszer; különböző eljárása; analysis, synthesis, inductio, deductio.

Erkölcsei nevelés. Akarat. A szabad akarat nyilvánulása a gyermekben. Erkölcsei öntudat; felelősség; kötelesség. A kötelesség és a jog viszonya. Az emberbaráti érzés fejlesztése a gyermekben. A jellem módosulása és a szokások alakulása. Az ösztönök és jellemek természeti különfélesége.

2. Az iskolák. Anyai iskolák (écoles maternelles, salle d'asile). Elemi és felső népiskolák. Póttanfolyamok. Anyagi berendezésük. Helyiség és butorzat; tanszerek. Gyűjtemények. Könyvtár.

Nevelésügyi szervezet. A növendékek osztályozása. Általános és részletes óraterv. Osztálykönyv. Oktatási módszerek: észlelés; szemléleti oktatás; magyarázat; kikérdezés; írásbeli gyakorlatok és javításuk. Iskolai kirándulások. A tanterv egyes részeinél alkalmazandó különböző módszerek. Vizsgák. Az elemi tanulmányokról szóló bizonyítvány. Versenyvizsgálatok.

A fegyelem. Jutalom és büntetés. A gyermekek becsérzete. A tanító egyéni működése és tekintélyének feltételei; viszonya a növendékekhez és a családokhoz.

3. A nevelés története. A kiválóbb pedagógiai írók és tanaik. A legfontosabb neveléstani munkák elemzése és értelmezése.

II. Népoktatási törvényhozás és igazgatás.

Törvények, rendeletek, szabályzatok, fontosabb utasítások. Elemi tanítóképző intézetek. Az intézet felállítása; fölvétel; tanterv; oktatás; belső szervezet. A gazdasági ügyek intézése; költségvetés. A felügyelő bizottság. Elemi népiskolák. Kötelező népoktatás. A nyilvános népoktatás ingyenessége és világi jellege. Különféle nyilvános iskolák; községi iskolák állítására és fentartására vonatkozó rendelkezések; vegyes iskolák. A tanulók felvétele az iskolába. Az iskolai helyiségek berendezése, felszerelése és egészségügye. A nyilvános iskolákkal kapcsolatos tápintézetek. Felső népiskolák; nemzeti ösztöndíjak. A nyilvános iskolák költségvetése; a község és megye részvétele a népoktatás költségeinek viselésében. Iskolai kimutatások. Magánnepoktatási intézetek (szabad isko-

lák). Menedékházak, kisedővők. Viszonyuk az elemi osztályokhoz; történetük; különleges szabályzataik.

Az iskola járulékai. Iskolai és egyéb népkönyvtárak. A felnőttek és inasok tanfolyamai. Nyilvános felolvasások és tanfolyamok. Iskolai muzeumok. Iskolai pénztárak és iskolai takarékpénztárak, kéziműhelyek. Torna és katonai gyakorlatok.

Személyi ügyek. A nyilvános iskolákban működő rendes és helyettes tanítók és tanítónők. Kinevezésük; törvényes helyzetük; hivatalos kötelességeik; a tíz évi kötelezettség; fizetés; nyugdíj.

Magániskolák tanítói, igazgatók és osztálytanítók. Tanügyi társulatok, polgári személyek.

A népoktatás felügyeletével és igazgatásával megbízott hatóságok. A tanfelügyelők; hatáskörük; a hatóságok és a tanerők iránt való viszonyuk.

Pedagógiai könyvtárak. Tanügyi tanácskozások.

A *gyakorlati vizsgálat* abban áll, hogy a jelölt egy tanítóképző intézetet, elemi vagy felső népiskolát, illetőleg kisedővőt meglátogat, azután tapasztalatairól szóbeli jelentést tesz.

A *tanfelügyelői vizsgálatok eredményei*. Nem arról akarunk itt szólni, hogy a szakvizsgálatok mennyiben járultak hozzá a tanügyi igazgatás tökéletesítéséhez. E tekintetben Franciaországban megalkultak a vélemények; néhány állam, mint Belgium, Olaszország szintén beillesztette tanügyi szervezetébe ezen intézményt. S a ki figyelemmel kíséri az európai tanügyi sajtót, meggyőződhetett, hogy mindenütt sürgetik meghonosítását és éppen a legkiválóbb tanügyi írók és culturpolitikusok közt akadnak szószólói.

Láttuk, hogy a jelöltek háromféle elméleti képzettséggel juthatnak a vizsgálat letételéhez, ú. m.: 1. egyetemi tanulmányokat végzett collegiumi tanárok és tanárjelöltek; 2. képzőintézeti tanári oklevéllel bíró jelöltek, kiknek képzettsége megfelel a magyar polgári iskolai tanárokénak; 3. legalább tíz év óta működő elemi iskolai tanítók.

Arra a kérdésre akarunk megfelelni, hogy melyik elem kerül ki a vizsgálatból győzedelmesen?

A mi az egyetemi készütségű jelöltekéti, azokra nézve álljon itt az 1883-ik év október havában tartott szakvizsgálatról a miniszterhez intézett jelentés rájuk vonatkozó pontja. «A collegiumi tanárok az általuk végzett felsőbb tanulmányoknak és tanítási gyakorlatuknak köszönhetik, hogy felfogásuk jobban körvonalozott műveltsége és mind írásbeli, mind szóbeli kifejezésük nagyobb fokú könnyűsége által váltak ki. De a szakszerű ügyekben kevésbé otthonosak; tanácsolható nekik, hogy ne jelentkezzenek előbb vizsgára, míg népiskolákat nem látogattak és nem alkottak maguknak képét arról, hogy miként kell jól látni és helyesen

méltatni azt, a mi ott történik.» Ezen jelentés kiegészítésül szükségesnek tartjuk még megjegyezni, hogy az akkor jelentkezett 13 collegiumi tanár közül csak kettőnek sikerült a vizsgát letenni.

Ez még mindjárt az új vizsgálati rend életbe léptetésekor történt. Az utóbbi években középiskolai képesítésű jelöltek alig szerepelnek a vizsgálatot sikerrel kiállottak névsorában, mint azt a Jost-féle évkönyvek nyomán összeállított következő táblázat mutatja.

A tanfelügyelői szakvizsgálatot sikerrel letette :

	Képzőintézeti tanár	Felső népisk. tanár	Elemi isk. tanító
1890 november	9	1	—
1891 október	18	3	2
1893 június	7	2	2
1893 október	10	4	2
1894 február	8	1	2
1894 október	15	—	8
1895 márczius	7	3	1

Ezen idő alatt képesítést nyertek még : egy akadémiai praeparator ; egy collegiumi tanár és egy kereskedelmi iskolai tanár.

Minthogy a felső népiskolai és tanítóképző tanárok képesítése ugyanaz, ők szerezték meg az összes kiadott tanfelügyelői oklevelek 84,5 %-át.

Zombor.

KURUCZ GYULA.*

AZ ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK FELÜGYELETE.

Az 1896. évi költségvetés tárgyalása alkalmával Wlassics vallás- és közoktatásügyi miniszter ellenzéki oldalról hangoztatott azon szemrehányásokra, hogy egész működéséből hiányzik a nagy conceptió, kifejtette, hogy miért nem foglalja comprehensiv tételekbe a nagy conceptiókra vonatkozó jelszavakat, miért nem beszél szüntelenül az egységes középiskolában a humanismus és realismus összeolvasztó nagy gondolatáról és miért nem állít fel különféle nagy tételeket stb. Azért nem, úgymond, mert nálunk a cultura terén sokkal szükségesebbnek tartja a részletes munkát, az intensív művelést, a meglevő törvények végrehaj-

* «A tanügyi igazgatás szervezete a külföldön» cz. legközelebb megjelenendő munkájából.